

SÜLI ATTILA¹**Székely huszárok a délvidéki hadszíntéren 1848-ban****Székely/Székler Hussards on the Southern Field
of Operations in 1848****Absztrakt**

Jelen dolgozat a 11. (székely) határőrezred 1848. évi délvidéki hadszíntéren harcoló osztályának tevékenységét mutatja be. A szerző felvázolja azon politikai döntés hátterét, mely a székely határőrség egy részének a szerb felkelés ellenében való bevetéséhez vezetett, a mozgósítás nehézségeit, a két század menetútját, harctéri tevékenységét és visszatérését az erdélyi hadsereg alárendeltségébe. A dolgozat elsősorban levéltári forrásokra és korabeli sajtótudósításokra támaszkodik.

Kulcsszavak: 1848, Erdély, Székelyföld, Délvidék, 11. (székely) huszárezred

Abstract

The study treats the operations of the Hussard Battalion of the 11th Székely/Székler Border Regiment on the Southern field of operations in 1848. The author sketches out the background of the political decision what resulted in the deployment of a part of the Székely/Székler border forces against the Serbian uprising, treats the difficulties of the mobilization as well as the march of the two squadrons, their activity on the battlefield and their return to the subordination of the Army of Transylvania. The study is based mainly on archival sources and contemporary newspaper reports.

Keywords: 1848, Transylvania, Székely land/Széklerland, the 11th Hussards, the South(ern country)

---

¹ HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, történész – Ministry of Defence Military History Institute and Museum, historian; E-mail: suli.attila@mail.militaria.hu; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1628-2976>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

BEVEZETÉS

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc erdélyi kiegészítésű alakulatairól a 19. században számos visszaemlékezés, feldolgozás született, azonban a modern történettudomány elvárásainak megfelelő, levéltári kutatásokra épülő monográfia a témában a mai napig sem készült.

Az erdélyi kiegészítésű soralakulatok többsége – tekintettel a zömében román és szász állományukra – a császári királyi oldalon harcolt. Így a 19. század második felében készült ezredtörténetek, amelyek szakmai színvonala igen széles skálán mozog, elsősorban ebből a szempontból tárgyalják az eseményeket.

Azonban két székely határőrezredről (14. és 15.) külön regimenttörténet nem jelent meg, mivel ezek a magyar oldalon küzdöttek. Emellett az alakulatokat a szabadságharc leverése után újjászervezték, majd 1851-ben sorgyalogezreddé alakították át. Ugyanez történt a két román határőrezreddel (16. és 17.) is. Míg azonban az utóbbiak esetében a későbbi ezredtörténetek bőszégesen írnak az 1848–49. évi történésekről, a székely ezredek esetében ugyanezt néhány mondattal elintézik.²

Valamivel jobb a helyzet a 11. (székely) huszárezred esetében. Az utóbbinak Háromszéken (ezredesi és alezredesi osztályok), Csíkszéken (1. őrnagyi osztály) kívül Aranyosszéken és a megyékben voltak román kiegészítésű szakaszai, ezekből 1848-ban egy osztályt szerveztek, amely végig osztrák oldalon küzdött. Az alakulat krónikása pedig csak az utóbbi történetét írta meg, tudatosan elfeledkezve arról, hogy az ezred zöme a honvéddhad-sereg alárendeltségében harcolt.³

A három székely határőrezred 1848. évi működését és harcait mutatja be a „Székely határőrök a magyarországi hadszíntéren” című kötetben Kedves Gyula és Csikány Tamás.⁴ Ez a munka azért is fontos, mert a 11. huszárezred alezredesi osztálya 1848 augusztusától októberi a délvidéki hadszíntéren harcolt.⁵

A székely huszárezred tagjai sajnos csak néhány esetben vetették papírra 1848–49-es élményeiket. Ezek közül kiemelkedik Püskösti Gergely őrnagy és Zathureczky István huszárszázados emlékirata. Utóbbi az 1849. júniusi beszercei harcok leírásával indul, s a

² Wellenreiter, Julius: Geschichte des k. und k. Infanterieregiments Karl I., König von Rumänien Nr. 6. 1851–1907. Budapest, 1908.; Wittinghausen, Heinrich Filek von und Szatmárvár; Geschichte des k. und k. Infanterie-Regiments No. 5., von seiner Errichtung bis zur Ernennung des Theodor Braumüller von Tannbruck zum Oberst-Inhaber des Regiments 1851–1889. Wien, 1890.; Treuenfest, Gustav Ritter Amon von: Geschichte des k. k. Infanterie Regimentes Nr. 50. Friedrich Wilhelm Ludwig Grossherzog von Baden. 1762 bis 1850 zweites Siebenbürger Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr. 17. Wien, 1882.; Treuenfest, Gustav Ritter Amon von: Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes Nr. 46. Feldzeugmeister Géza Frh. Fejérváry de Komlós-Keresztes 1762 bis 1850 erstes Siebenbürger Romanen-Grenz-Regiment Nr. 16. Wien, 1890.

³ Treuenfest, Gustav Ritter Amon von: Geschichte des k. k. 11. Huszaren-Regimentes Herzog Alexander v. Württemberg 1762 bis 1850 Székler Grenz-Huszaren. Wien, 1878.

⁴ Csikány Tamás – Demeter Lajos – Egyed Ákos – Kedves Gyula – Urbán Aladár: Székely határőrök a magyarországi hadszíntéren 1848-ban. Timp Kiadó, Budapest, 2008.

⁵ Az osztály harcait bemutató fejezet Kedves Gyula munkája.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

szerző kufsteini raboskodásáig mondja el az eseményeket. Ugyanebben az ezredben szolgált a fogságát és Josefstadtba szállítását naplószerűen feldolgozó Zonda Lajos százados (1825–1852 után). Először a 15., majd a 11. huszárezred tiszti állományába tartozott Székely Gergely (1822–1896) főhadnagy, ő azonban többnyire segédtiszként vett részt a szabadságharcban. Munkája különösen az 1848. őszi, illetve az 1849. nyári harcokra nézve becses forrás. Györke Sándor közhuszár Bemnek az 1849. július 31-i segesvári ütközetben történt menekülését írta meg egy kötethez írott kéziratos bejegyzésben.⁶

A 11. (székely) huszárezred ezredesi és alezredesi osztályai háromszéki, az 1. őrnagy csíkszéki, míg a 2. őrnagy – amint fentebb már említettük – aranyosszéki és Alsó-Fehér, Hunyad és Torda megyei kiegészítésű volt. Az alezredesi osztály 1848. november közepéig a Délvidéken, a többi osztály pedig Erdélyben harcolt. 1849 áprilisában pedig egy újabb osztályuk, az ezredesi került a délvidéki hadszíntérre, a többi pedig Erdélyben maradt, és kivette részét a betörő orosz és osztrák csapatok elleni küzdelemből.⁷

A SZÉKELY HUSZÁREZRED OSZTÁLYÁNAK A DÉLVIDÉKI HADSZÍNTÉRRE VEZÉNYLÉSE

Magyarország és Erdély uniójának uralkodói szentesítése után (1848. július 6.) már nem volt olyan gát, amely a határőrök egy részének a délvidéki hadszíntérre vezénylését akadályozta volna. Ugyanakkor számos gyakorlati akadály is felmerült ezzel kapcsolatban. Egyrészt az erdélyi arisztokrácia ellenezte a székely katonaság kivételét az országrészből, mivel attól tartott, hogy a parasztmozgalmak ellenében nem marad elegendő megbízható fegyveres erő. Sombori ezredes már május 28-án jelezte a Sepsiszentgyörgyre érkező miniszterelnöki megbízottaknak, Gál Sándornak és Klapka Györgynek, hogy ezredéből mindössze egy osztályt képes kiindítani a lovak hiánya miatt. Mivel a határőröknek maguknak kellett gondoskodniuk a lovaikról és azok felszereléséről, ez nagyon vegyes állományt eredményezett.⁸ Itt elég arra utalnunk, hogy az 1848. augusztus végén a délvidéki magyar csapatok felett szemlét tartó Mészáros Lázár vezérőrnagy, hadügyminiszter így jellemezte a székely huszárok két századát: „Székely huszárok érkeztek oly túrós lovakkal, hogy csak 96 szolgálatra való...”⁹

Ez a helyzet 1848 nyarára sem volt másképp, így az ezrednek csak a háromszéki kiegészítésű alezredesi osztályát mozgósították. Az osztály tiszti és altiszti kara ugyan teljes volt, azonban az első század hadi létszáma például az előírt 150 fő helyett 86 főt számlált.

⁶ Az alakulathoz köthető visszaemlékezések többségét ismerteti: Hermann Róbert: Műfajok és tendenciák az 1848–1849-es erdélyi napló- és emlékirat-irodalomban. In: Ágyúba öntött harangok. Tanulmányok Gábor Áron születésének 200. évfordulójára. Szerk. Hermann Róbert és Benkő Levente. Barót-Sepsiszentgyörgy, 2014, 221–269. A hivatkozott rész: 251–253.

⁷ Kedves Gyula: A szabadságharc huszárai. Hadimúzeum Alapítvány, Budapest, 1992, 60.

⁸ Urbán Aladár: A székely katonaság segítségül hívása 1848 májusában. *Hadtörténelmi Közlemények*, 27 (1980/3). 405–420.; Székely határőrök, 2008. 65.

⁹ Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai. A dokumentumokat válogatta, a jegyzeteket készítette, az előszót írta Urbán Aladár. Argumentum Kiadó, Budapest, 1999, II., 1158.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

Az 1848. július 7-én kelt indulási parancs szerint 12 tiszt, 4 őrmester, 24 káplár, 2-2 századkóvács és trombitás és 174 közhuszár alkotta az osztályt, a teljes létszám 221 fő volt. Tekintettel arra, hogy egy osztály előírt hadilétszáma 369 fő volt, Sombori ezredes ennek mindössze csak 2/3-át tudta elindítani.¹⁰

Az osztály parancsnoka baron Franz Marcant von Blankenschwerdt első kapitány volt, aki szeptember 7-én lépett elő őrnaggyá. Az első század parancsnoka Litsken Lajos első kapitány, beosztott tiszték pedig Daczó Zsigmond, Bernád Bors Károly és Gyárfás Samu hadnagyok voltak. A második század élén Forró Elek első kapitány állt, beosztott tisztjei pedig Keresztes Imre és Fejér József főhadnagyok, Pünkösti Gergely és Gábriányi József hadnagyok voltak.¹¹

Az alakulat tehát július végén indult el a hadszíntérre. Útvonalukat a sajtóban megjelent tudósításokból próbáljuk meg meghatározni. Az osztály felett Sombori ezredes július 26-án szemlét tartott, amelyet a *Kolozsvári Híradó* tudósítója így örökített meg: „Sepsiszentgyörgy, ma júl[ius]. 26kán érkezett meg ide egy osztály székely huszár. Ábrázataikon az erő és dac, vonásain a' lelkesedés tüze nyargal. Ezredes Zsombori lelkes, komoly buzdító beszédet tartott a' piac terén felállított vitézekben. Jellemző beszédének azon része, hol ígéré, miként rongyollott öltönyeik helyett újat nyereendek, kivéve a csákókat, mert azok az ellenség kezében vannak; de reménylem – így szól elveszik önök – »Elvesszük«, lőn a' harsány felelet. Ne higgye senki, hogy a' székely vér vízzé vált volna, főleg a' katonai osztályban; szép példáját adta ennek jelenleg is egy ügyvédségre megvizsgált székely fin, 'ki bár elkerülhette volna a kimenetelt, anélkül, hogy valaha kardot .forगतott volna , gyakorlatlanul a' dicsőség mezejére lépett. Mikor követitek e' példát, primorok atyánkíiai vérben, jogban és kötelességen.”¹²

Az osztály egyik százada a következő napon Hídvégen vonult keresztül. A huszárokat gróf Nemes Ábrahám megvendégelte, ezen felül pedig az őrmestereknek 60, a tizedeseknek 40, közhuszároknak 20 ezüst krajcárt adott. A „víg lakomázás” után néhány huszár fürödni ment az Oltba, egyikük azonban megfulladt.¹³ A fenti század tehát Eresztevény, Hídvég, Persány (éjszakai szállásolás) útvonalon érkezett Fogarasra, ahol bevárta a másik századot.

Kisapoldon az osztály felett szemlét tartott Josef Schurttter vezérőrnagy, a brassói cs. kir. helyőrség parancsnoka. Az alakulat tagjai itt tették le a hűségesküt V. Ferdinánd magyar királyra és a magyar alkotmány védelmére.¹⁴

A következő állomásuk Szászváros volt, ahová augusztus 7-én érkeztek meg: Erről Brúz Lajos így tudósított: „Szászvároson augusztus 7-kén mentek át Aradra a bajnok székely huszárok. Számuk igaz nem nagy, csak 224, de mindenike merő tűz, merő láng, mely

¹⁰ Csikány – Demeter – Egyed – Kedves – Urbán: Székely határőrök. i. m. 241–243.

¹¹ Uo. 244.

¹² *Kolozsvári Híradó*, 1 (1848). 41. sz. 163.

¹³ Uo.

¹⁴ Lehoczky Tivadar: Szabadságharcunk történetéhez. Pünkösti Gergely volt honvédőrnagy emlékiratából. *Hazánk* (Szerk. Abafi Lajos), X (1888). 162.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

magából megdöbbenő erőt fog a harcon kifejteni. A közelebbi állomáson a gyógyi őrsereg, itt pedig a mi őrseregünk ment elejökbe üdvözleni őket. Meleg kebel tisztelgése és őszinte szó volt közlő részéről az őrsereg nevében az üdvözlés, a város piacon és kaszinó terében szerény reggeli várta a fáradt harcosokat. A százszok azzal tisztelgtek a székelyeknek, hogy egy sem volt látható, mint nemzetőr, de az eddig tornyukon rongyolott »schwarzge1b« lobogót a beérkező vitézek előtt levették. Ha holnap ismét kiteszik, mi vesszük le. Szóljatok a szabadság mellett ti Olt és Margita fia! mint apáitok vívtanak, akkor a Duna és Tisza partjain, palotákban és kunyhókban, minden ép kebel kiáltni fogja: »Éljen a székely nemzet!«¹⁵

A székely huszárok algyógyi fogadtatásáról pedig így írt a sajtó: „Hunyad megye szélén, Bentzentz nevű helységben, e Szegedre indult székely-huszárok, folyó hó 6-kán lelke, üdvözlésekkel s magyar vendégszeretettel fogadtattak az algyógyi nemzet őrsereg által. Ezen őrsereg nagy haladását tanúsított a gyakorlatokban, mit százados Frits Lajos hazafias áldozatának s dicséretes kitarásának köszönhetünk. Másnap jó darabig elkísérő az őrsereg a kedves utazókat, s az elválás pontján minden szív minden kebel istentől áldást és szerencsés jó utat kívánt nekik. – B. J.»¹⁶

A székely huszárok Hunyad megyén történt átvonulásáról egy augusztus 9-én kelt tudósításból nyerhetünk összefoglaló képet. E szerint: „Egész ünnepélyességgel fogadtattak. Az itteni őrsereg zenével kísérte ki őket a városból. Midőn Szászsebesre értek, s a piacon sorba állottak, észrevevén egy ottan kitűzve volt szász nemzeti zászlót, bár az indulóra jel adatott, kinyilatkoztatták, hogy addig egy lépést sem mozdulnak, míg azon zászló le nem vétetik. A helybeli circumspectus urak jónak látták e követelést teljesíteni. Hasonló történt Szászvároson is, hova ez iránt előre beizentek. Szászváros magyar lakóitól magyar szíveséggel fogadtattak. – Innen jó kedvvel egy Basd nevű szélbeli oláh katona-helységbe érkezvén, midőn itt a kútnál inni akartak, egy székely vigyázatlanságból az ott levő törpe ház ablakát benyomta. Erre a ház gazdája őt rútul szidalmazni kezdte, annyira, hogy vele a székelyek is hasonló humanitással bánni kezdtek. Erre lőn lárma s utoljára tette- kelés, minek véressé fajulhatását alig tudák néhányan közbevetésükkel gátolhatni. Tovább folytatva ionén ismét útjokat, egy pocsolyán levő hidat szénás szekerekkel egy oláh annyira elállott, hogy rajta keresztül nem mehettek. Az oláh katona, a szekér tulajdonosa, utat nyitni vonakodván, a kocsit székelyeink szépén felborították s a szitkozódó oláhot is mellé a pocsolyába fektették, s aztán útjokat tovább folytatták. Azonban utócsapatukat az oláh falujabeliek megtámadták, rálövöldöztek. Erre 2 tizedes allja visszaküldetett. Nem volt azonban rá szükség, mert a 8 emberből álló utócsapat, a megtámadó oláh katonákat visszaverte, s csupán egy ló sebesített meg. – Székelyeinkre Kossuth-miniszternek, ezen lapból a telepítés tárgyában olvasott javaslata, igen jó hatással van, midőn olvasták, a nemzet s haza irántoki ezen gondoskodása, hála-könnyeiket facsart ki sokak szemeiből – kíváncsian tudakozták azonban: hogy ama kincstári pusztákon van-e erdő s jó ivóvíz? mert

¹⁵ Kossuth Hírlapja, 1 (1848). 41. sz. 185.

¹⁶ Kossuth Hírlapja, 1 (1848). 43. sz. 195.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

mostani állandó egészségeket és erejüket is csak egészséges levegőjű vidékeknek köszönhetik. – Innen, hallván, hogy sík föld az, hová őket telepíteni akarják, azt mondák: »telepítsék oda a jász-kunokat, nekik pedig adják azon földet, hol a szászok laknak, hiszen majd el fogják ők azt a szászoktól foglalni, kik különben sem igen jól érzik magokat a magyarok közt. (Csakhogy ez székely atyafiak! sehogy sem megy). Csupa nevükkel is, mondák, vissza tudják ők a szászokat utasítani Szászországba, honnan kijöttek Erdélybe.« – Továbbá székely katonáink most sem tudják magokkal elhithetni, hogy a magyar minisztérium alatt állanak; mert ha úgy volna, így szólnak, nem hordanák még most is tarsolyaikon 1ső Frariczot – Ferenczet értik – nemzeti zászlójuk s magyar tiszteik volnának, s nem kormányoznák őket németül; ennél fogva hajlandók hinni, mit tiszteik mondanak, hogy még most is a sas körmei közt vannak stb.»¹⁷

A továbbiakban a Maros völgyben vonulva értek Magyarországra. Augusztus 8-án már Máriaföldén (Marienfeld) voltak, innen jelentett Marcant a temesvári főhadparancsnokságnak. Ebből kiderül, hogy az osztályt Óbecsére, Friedrich Edler vezérőrnagy parancsnoksága alá osztották be. Ide az Arad–Pécska–Zenta útvonalon fognak megérkezni.¹⁸

A következő állomásuk Arad volt, ahova augusztus 22-én érkeztek meg. Erről a *Kossuth Hírlapja* az alábbiak szerint tudósított: „Folyó hó 22-kén a várva várt székelyek közül is megérkezett közénk mintegy 210 egyénből álló két huszárszázad. Mind egy szálig lelkes vitézek, a magyar szabadságért élni-halni készek. Két napig voltak nálunk, f. hó 24-kén folytatták tovább útjokat Szeged felé. Ugyanezen nap indult ki közölünk újra 16 jól készült tüzér N. Becskerek alá. A magyarok istene hordozza mindnyájokat győzelemről győzelemre! – Orbán Pető.»¹⁹

A délvideki hadszíntéren már tavasz óta folytak a harci cselekmények. A 18. században az ország déli és keleti végein létrehozott Katonai Határőrvidék lakosságát többségében horvátok, szerbek és románok alkották, s az 1848 áprilisában hivatalba lépő Batthyány-kormányának ígéretet kellett tennie, hogy egyelőre nem változtatja meg a Határőrvidék katonai beszerkezetét. E határőr lakosság olyan fegyveres erőt jelentett, amely nyomaték-kal képviselhetette a nemzetiségek követeléseit. A határőrezredek vezetői az uralkodó személye és a birodalom egysége iránt elkötelezett személyek voltak, akik kitűnően ki tudták használni a paraszti lakosságnak a „jó császárhoz” fűződő illúzióit.

A szerb nemzeti mozgalomnak 1848 tavaszán még több központja volt. Mind a pesti, mind az újvidéki szerb gyűlés követelte a szerbek nemzetként történő elismerését, ám az előbbi ezt megtoldotta azzal a kéréssel is, hogy a szerbek évenkénti nemzeti kongresszusairól sérelmeiket a magyar hatóságok mellőzésével egyenesen az uralkodóhoz terjeshessék fel. Az újvidéki gyűlés résztvevői e pontot nem vették fel kérelmükbe, határozottan követelték viszont a határőrvidéki feudális viszonyok felszámolását. Amikor azonban ez utóbbi gyűlés küldöttei megjelentek Pozsonyban, Kossuth egyértelműen értésükre adta,

¹⁷ *Pesti Hírlap*, 8 (1848). 138. sz. 777.

¹⁸ Marcant őrnagy levele a temesvári főhadparancsnoksághoz. Máriafölde, 1848. augusztus 8. Hadtörténelmi Levéltár (HL), Az 1848-49-es szabadságharc iratai (1848–49), 1/551.

¹⁹ *Kossuth Hírlapja*, 1 (1848). 56. sz. 258.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

hogy nemzetként történő elismertetésükre nem számíthatnak, mert Magyarországon csak egy (politikai) nemzet van, a magyar.

Az a földrajzi terület, ahol 1848–49-ben a délvidéki hadiesemények zajlottak, északon a Maros folyó (Szeged, Szabadka, Baja városokat összekötő vonal), nyugaton és délen a Duna folyam, keleten az erdélyi hegység által van határolva. Ez a terület a Száva és Boszút folyók által ölelt területekkel kiegészítve alkotja a délvidéki hadszínteret. A terület jellemzői: tavak, vadvizek, lomha folyású magas partú erek, lápok, mocsarak, nagyterjedésű nádasok. A vizek levezetésére csatornák szolgáltak, melyeket közlekedésre is használtak. Állandó hajóhid csak Szegeden volt, a hadműveletek során ideiglenesen is épültek hajóhidak. A hadszíntér nyugati részén volt a Titeli fennsík, melyet csak töltésvonalakon keresztül lehetett megközelíteni. A mocsarak, lápok – még a nyári kiszáradás alatt is – nagyban megnehezítették a gyalogság és tüzérség mozgását. Nagyon fontos védvonalat képeztek a római sáncok. Ez egy bástyaszerű magas védvonalat alkotott, mely háromszög alakban vette körül Goszpodince községet. Ez volt a római sánc, a háromszög átfogója 10 km (nagy római), két befogója 6 és 8 km hosszú volt (kis római). A sánc jobbszárnya Csurog, balszárnya Káty, közepe Goszpodince. Méretei alapján csak a nagy római sáncnak ismerjük: mellvéd magassága 5,7 m, vastagsága 11,4 m volt. Ez volt a szerbek hadműveleteinek alapbázisa. A szerbek a terep minden természetes akadályát felhasználták biztonságuk érdekében. A szerb felkelés központja Karlocza volt. Bázisaik pedig a római sáncok, a Titeli fennsík, Szenttamás a Ferenc csatorna mellett, Perlasz (Alibunár), Tomasevác a Temes folyó mellett és mögötte Pancsova.

A szerémségi Határőrvidek területén, így a 9. péterváradi határőrezrednél, illetve a titeli sajkás (hadihajós) zászlóaljnál már korábban meglehetősen magyarellenes hangulat uralkodott, s az ottani népgyűlések résztvevői a horvát–szlavón–dalmát Háromegy Királysághoz való csatlakozást követelték. Az április 14-i karlócai gyűlésen – a pozsonyi küldöttség visszaérkezése előtt – a délvidéki szerbek már önálló Szerb Vajdaság létrehozását követelték, s a május 13–15-i karlócai szerb nemzeti gyűlésen immár fegyverkezésre szólították fel a szerb lakosságot, majd június elején a határőrezredek katonaságát. A követeléseket, nem is annyira titkon, a belgrádi szerb kormány is támogatta, amelynek ügynökei Dél-Magyarországon és Boszniában egyszerre próbálták meg felkelést szítani az egységes délszláv állam létrehozása érdekében.

A magyar kormány június 8-án utasította Hrabovszky János báró altábornagyot, a péterváradi székhelyű szlavóniai és szerémségi főhadparancsnokság vezetőjét, hogy vessen véget a mozgalomnak, és akár fegyverrel is oszlassa szét a szerb felkelőket irányító főodbor (főbizottságot). Hrabovszky június 12-én Stein Miksa százados vezetésével 1100 főnyi különítményt küldött Karlócára hat ágyúval. A szerbek a városba és a környező magaslatoakra vonultak vissza. A katonaság elfoglalta a várost, a tüzérségi tűz több épületet felgyújtott. A környékbeli szerb lakosság a karlócaiak segítségére sietett, ezért Stein az est folyamán, anélkül hogy a szerbek üldözték volna, visszavonult Pétervárad felé. A nem megfelelő erővel végrehajtott akció csak olaj volt a tűzre.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

A konfliktus elmérgesedésébe az is belejátszott, hogy a török protektorátus alatt álló, félfüggetlen Szerbiából ezrével érkeztek a szerviánus önkéntesek magyarországi testvéreik megsegítésére. Részvételük döntő befolyással volt a karlócai gyűlés hangulatára, s arra is, hogy a június közepétől megkezdődött fegyveres küzdelem szokatlan kegyetlenséggel folyt. A szerviánusok és határőrök erősített táborokat hoztak létre, s azokból kicsapva támadták a Bácska és a Bánság védtelen német, román és magyar településeit; részben elűzték, részben kiirtották, részben meghódították lakosságukat. A legfontosabb táborok a Szerémségben Kamenicnél, Bukovecnél, Cserevicnél és Illoknál, a Bácskában Szenttamásnál, a Bánságban Perlasznál, Alibunáron, Vracsevgájnál és Ördöghídjánál voltak. Július elején e táborok összlétszáma 29–30 000 embert számlált, legalább 100, többnyire kis kaliberű (3-6 fontos) löveggel. A szerbeknek nem volt lovasságuk, ezért könnyű szeke-reken csaptak le a környékbeli magyar, román és német településekre.

Az így felállított, nemzetőrökből, honvédekből és császári-királyi sorgyalog- és lovas alakulatokból álló haderő létszáma ugyan jelentős volt, de a sor- és lovas alakulatok közül a nem magyar legénységűek hűségére nem igen lehetett számítani, a többnyire magyar nemzetiségű nemzetőrség pedig nem volt alkalmas tényleges hadműveletekre, csupán helyőrségi és más biztosító szolgálatra. Nem csodálható tehát, hogy ez az – egyébként is széttagolt – sorkatonaság képtelen volt felszámolni a szerb táborokat. Ereje csupán arra volt elég, hogy megakadályozza a felkelők további térnyerését.²⁰

A székely huszárok alezredesi osztályát a hadszíntér déli részén fekvő Futakra rendelték, amely a térség egyik legfontosabb stratégiai pontja volt. Emellett fontos feladatuk közé tartozott az Újvidék és a péterváradai erőd felé vezető útvonalak biztosítása.

Ebben az időszakban a magyar hadvezetés fő célkitűzése a délvidéki szerb felkelés központjának számító szenttamási tábor bevétele volt. A hadműveletekbe azonban a székely huszárokat nem vonták be. Ennek oka feltehetőleg a bevetetőségük állapota volt. Mészáros Lázár vezérőrnagy, hadügyminiszter, a délvidéki magyar csapatok parancsnoka így jellemezte őket: „általában a harc kezdetén [a székely huszár – S. A.] sem katonásan, sem vitézül nem viselte magát.”²¹

Kétségtelen tény, hogy a fenti vélemény egy huszár ezredes tollából nagyon szigorú volt. Nem szabad azonban arról elfeledkeznünk, hogy a gyengén felszerelt és harci tapasztalattal és helyi terepismerettel nem rendelkező huszárok számára a helytállás a délvidéki hadszíntéren nem bizonyult könnyű feladatnak. A Futakon állomásozó székely huszárok ellátták a hagyományos huszár feladatokat (felderítés, rajtaütés, biztosítás), ettől többet azonban nem lehetett elvárni tőlük. Ráadásul harcértékük még így is meghaladta a mozgósított nemzetőrökét.²²

²⁰ Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Korona Kiadó, Budapest, 2001. 104–113.

²¹ Mészáros Lázár emlékiratai. Az eredeti kéziratokból közrebocsájta: Szokoly Viktor. I. Pest, 1867, 160.

²² Csikány – Demeter – Egyed Kedves – Urbán: Székely határőrök. i. m. 249–250.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

Pünkösti Gergely visszaemlékezése szerint az óbecsei tartózkodásuk alatt Barabás Mihály közhuszár a császárhű érzelmei miatt gyanúba esett Friedrich Eder vezérőrnagyot a szállása előtt szidalmazta.

A másik probléma az alakulat hiányos élelmezése volt. Emiatt a honvédek és huszárok többször is sertést rekviráltak a polgári lakosságtól. Ráadásul a huszárok Törökbecséről néhány lovat is elhoztak engedély nélkül, mire Mészáros hadügyminiszter az osztály tisztjeit főhadiszállására, Verbászra rendelte, és szigorú feddésben részesítette. Pünkösti hadnagy megjegyezte, hogy a rossz ellátás miatt attól lehet tartani, hogy a huszárok elhagyják a tisztjeiket és hazamennek.²³

Ebben az időszakban a székely huszárok osztálya a Feketehegyet biztosító helyőrség részét képezte, ahol a Jászkun kerület lovas osztályát váltották fel. Ekkor kerültek olyan helyzetbe, hogy a képességüket, bátorságukat bizonyítaniuk kellett.

Egy alkalommal a járőröző huszárok a 3. Ferdinánd huszárezred lovasaival találkoztak, kiket a szenttamási szerb tábor egységei megrohantak és állomáshelyüket báró Jovich István tábornok birtokával együtt felégették és kirabolták.²⁴

Szeptember 21-én a 14. (1. székely) határezred zászlóaljával együtt részt vettek Szenttamás sikertelen ostromában. A cikkíró csak annyit jegyzett meg róluk, hogy közülük senki sem esett el.²⁵

Október 9-én a szerbek átfogó támadást hajtottak végre Feketehegy irányába. A támadás célja a Tisza vonalának Szegedig történő elfoglalása volt, a harcok Feketehegy térségében kezdődtek.

A székely huszárok járőrei azonban időben észlelték a támadó hadoszlopot, így a feketehegyi helyőrséget időben sikerült riadóztatni. Az ütközetben a huszárokon kívül a 14. (1. székely) határezred zászlóaljának 5. százada és a helyi nemzetőrség vett részt. Az utóbbiak célzott lövéseikkel kötötték le a szerbeket, majd a huszárok rohamra indultak. A szerbek meghátráltak, a visszavonulókat pedig a huszárok üldözték, akiknek birtokába jelentős zsákmány jutott.

A harcokról a sajtó így tudósított: „oct. 10-kén írják a Közlönynek: Tegnap néhány ágyú szállítottatott Verbászról Becskerekre; Sz. Tamáson ezt megtudták, mert 70 kocsival a rablók útját állták a 10 huszár, s néhány gyalogság kíserte ágyúknak; de embereink is előre észrevevék a cselét, s huszár ment Feketehegyre az ottani székely huszárokat segítségre hívandó; épen kezdődött a csata, midőn a székely vitézek megérkeztek; a rácokat bekeríttek, a lovak istrángjait elvagdálák, a rácság egy része egy tanyára bevonult, s a házból puskázott embereinkre; ezek a házat felgyújták, s lőn mészárlás iszonyú, 25—30 ráz a helyszínén halva maradt, 4 elfogatván rútol megsebesítve Verbászra hozatott, sok sebesült a rablók kocsijain menekült; 6 szervián addig küzdött a csatatéren, míg mindannyi halva rogyott össze; a mieink közül még sebesült sincs, csupán egy ló veszett el; 28 lovat, és

²³ Lehoczky Tivadar: Szabadságharcunk történetéhez. Pünkösti Gergely volt honvédőrnagy emlékiratából. i. m. 162.

²⁴ Uo. 162–163.

²⁵ *Kolozsvári Híradó*, I (1848). 71. sz. 287.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

több kocsit foglaltak el vitézeink. Ez eseménynél egy érdekes jelenet is fordult elő, t. i. néhány nap előtt egy örálló huszárt a szervianok lelőttek, fejét, ruháit, és lovát elvitték Sz. Tamásra, a tegnapi csatán a most említett lovon ült a szervian, lelövetett, s a ló megsza- badulván a többi huszár lovak közé szokott mód szerint oda állt, s onnét nem távozott. Tegnap a verbásziak kukoricát szedvén, őrizetükre huszárság volt kirendelve; a szentta- másiak ingerkedve itt-ott mutatkoztak; a csaknem régiben Karloviczról megszabadult Vep- ler főhadnagy parancsnoksága alatti vitézek három ilyen rácot lelőttek. Egyik ezek közül egy keperől illetlenül bosszantotta a huszárokat, de ezek egyike nem késett karabinjával a vakmerőt lelőni magas helyéről. Mindezekre este 10 óra táján zaj támadt, hogy a rácság mozog, jött a hír, s többen készültek a rablók elfogadására; de az egész mozgalmat csak azon néhány sz.-tamásiak okozták, kik a meggyújtott, és folyvást égő kukorica földeken a tűz világnál magukat mutatták, s így az éj csendesen folyt le.²⁶

A szerb haderő október 12-én ismét támadást indított. A cél Nagykikinda, Óbecse és Törökbecse elfoglalása, ezáltal a temesvári várórséggel a kapcsolat felvétele, s a bácskai és bánági magyar csapatok kettévágása volt. A bal hadoszlop Szenttamás felől Óbecse, a középső a római sáncokból Törökbecse, a jobb hadoszlop Tomasevácról Nagykikinda felé támadott. Egy, a tomaseváci táborból kiküldött különítménynek Zsigmondfalva felé kellett tüntetnie.

A szerb offenzíva kudarccal végződött. A szerbek október 12–14-i támadása után a Délvidéken hetekig nem folytak komolyabb hadműveletek. Jellačić magyarországi kudarca, az udvarhú irányzatot képviselő Rajačić érsek egyre kíméletlenebb fellépése, valamint a magyar csapatok egyre komolyabb ellenállása elgondolkodtatta a szerb főkelők egy ré- szét. Október végén béketárgyalásokat kezdeményeztek Beöthy Ödönnel, a Bácska kor- mánybiztosával. A Bánágban Knićanin tábornok, a szerbiai önkéntesek vezére tárgyalt Vetter Antal vezérőrnaggyal, azonban megegyezésre sehol sem került sor. Az önálló vaj- daság elismertetésén minden tárgyalási kísérlet megbukott, így maradt a fegyverek szava.

A fegyvernagyítás lényegében mindkét félnek előnyére szolgált. A magyarok számára ez tette lehetővé, hogy a Bácskában lévő csapatok egy részét a Felső-Dunához csoporto- sítsák át, illetve hogy az újonnan felállított alakulatok egy részét a leginkább veszélyeztetett erdélyi hadszíntérre irányítsák. A szerbek pedig megerősíthették állásaikat, abban a re- ményben, hogy rövidesen úgysis eldől, érdemes-e egyáltalán megegyezni a magyarokkal.

1848 októberétől a szerbek és a császári-királyi katonaság együttműködése immáron szervezetszerű kereteket nyert. Stevan Supljikać vezérőrnagy, szerb vajda vezetésével megalakult az osztrák–szerb hadtest, amelynek állományát nagyobb részt a szerb főkelők, szerb és román határőrök és a szerbiai önkéntesek alkották, s amely természetszerűleg szorosán együtt akart működni a temesvári és aradi várórségekkel. A hadtest teljes lét- száma 21 074 fő volt, s összesen 104,80%-ában kis űrméretű löveggel rendelkezett. Eh- hez járult a temesvári várórség kb. 5000 s az aradi várórség kb. 1400 főnyi állománya, többnyire nagy űrméretű várvédő lövegekkel. A szerb főkelőknek nem volt lovasságuk, ezt

²⁶ Kossuth Hírlapja, 1 (1848). 93. sz. 419.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.9>

2019. XII. évfolyam 1. szám

a temesvári várórség dzsidásai csak részben tudták pótolni. A mozgékonyabb magyar sereg ellen továbbra is újabb és újabb erődített táborok létrehozásával védekeztek.

A november végéig tartó nyugalmi időszakban a székely huszárok Verbászt és környékét biztosították, szakaszokra bontva állomásoztak az Óbecse–Törökbecse vonalon. Rövidesen azonban ismét Feketehegyen vonták össze őket. Ekkor azonban már Erdélyből nyugtalanító hírek érkeztek, amely az állomány körében feszültséget szült. Az Országos Honvédelmi Bizottmány már október végén döntést hozott az osztály hazavezényléséről a szülőföld védelmére. Így november közepén útnak indultak Nagyvárad felé, ahova 25-én érkeztek meg. Ekkor már értesültek Kolozsvár feladásáról, valamint Erdély elvesztéséről.

Az Erdélybe vonulást megelőzően Keresztes Imre első kapitány, megbízott osztályparancsnok november 6-án levelet intézett a hadügyminisztériumhoz, melyben őrnagyi előléptetést kért maga számára, első kapitányit Fejér József és Pünkösti Gergely főhadnagyoknak, Bors Károly és Gabriányi József hadnagyoknak másodkapitányit, Reznek Károly, Gidófalvi Elek hadnagyoknak, Győrbíró Lázár őrmesternek főhadnagyit, Bánffy Farkas, Antal László kadétoknak, Vitályos Lajos és Moján Dániel őrmestereknek hadnagyit. Kérését az alábbiakkal indokolta: „Kétségkívül tudva van a honvédelmi bizottmány előtt, miszerint a fenn érintett osztály folyó év július hó 26-án egy rendeletnél fogva kiindítatt a szegedi táborba, mely osztály ki is jött s állítatt a rabló rác nép ellen Feketehegyre, innen tette ezen osztály nap s éji szolgálatját egész elszántsággal, tiszta hazafi lelkesedéssel, nem siker nélkül, ellenségeink kárára, de édes hazánk némű boldogítására, megtarthatására. Jelenleg ismét rendelete van ezen osztálynak itinere szerint Feketehegy irányába, Erdélybe vonulni, hol tudomás szerint nem kevésbé ellenségekkel, a szászok által fellázított oláh csoportokkal kell kétségkívül harcolni, s ennél fogva hihető a szászokkal is, s minthogy huzamos időnkig ezen osztály az ellenség előtt csakis 5 tisztnek hiányával, csak helyettes kormányzókkal volt s van ellátva, hallgatva jó reménnyel várva ezen osztálynak tisztikara az illendő előléptetést, valamint minden más osztályoknál előléptetések történtek, sőt honunkba is maradtak tisztok, kik minek előtte ellenség eleibe léptek volna, promtióval tétettek a Mátyás lovas ezredhez, az itteni tisztikart egészen elfeledve, ily körülmények közt annál is inkább élek azon édes reménnyel, bátor lehetni s joggal kérhetni alázatossággal, miszerint méltat a honvédelmi bizottmány, a már elő tett és közel jövő terhes szolgálatát ezen osztálynak tekintetbe venni s az üresen lévő tiszt helyeket, mint az hírlapilag ország-szerte tudatott, az alább megnevezett egyénnel betölteni, kegyesen rendelni...”²⁷

A hadügyminisztérium azonban nem támogatta a kérést. Kifejtették, hogy a regiment többi osztálya is az ellenség előtt harcol, így itt indokoltak lehetnek előléptetések. A minisztérium katonai osztályának vezetője, Balázs Konrád alezredes, aki maga is háromszéki határőr-tiszt volt, felkérte az ezredparancsnokságot, hogy vizsgálja meg a kérdést az üresedésben lévő tiszt helyek függvényében, majd ezután tegyék meg a javaslatukat a minisztérium felé. Kiss Sándor másodkapitányt október elsejei hatállyal első kapitánynak

²⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL). Hadügyminisztérium. Általános iratok. H 75.1848:9543.

léptették elő, és kinevezték az osztály 2. századának parancsnokává. Meghagyták neki, hogy vonuljon új állomáshelyére Nagyváradra, és amennyiben az ideiglenes osztályparancsnok, Licsken Lajos első kapitány még beteg, akkor mindkét század parancsnokságát vegye át.²⁸

Így végül az osztály parancsnokságát az időközben őrnaggyá előléptetett Kiss vette át, az osztály ettől kezdve az erdélyi hadsereg alárendeltségébe került.²⁹

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Csikány Tamás – Demeter Lajos – Egyed Ákos – Kedves Gyula – Urbán Aladár: Székely határőrök a magyarországi hadszíntéren 1848-ban. Timp Kiadó, Budapest, 2008.
2. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai. A dokumentumokat válogatta, jegyzeteket készítette, az előszót írta Urbán Aladár. I–II. k. Argumentum Kiadó, Budapest, 1999.
3. Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Korona Kiadó, Budapest, 2001.
4. Hermann Róbert: Műfajok és tendenciák az 1848–1849-es erdélyi napló- és emlékiratirodalomban. In: Ágyúba öntött harangok. Tanulmányok Gábor Áron születésének 200. évfordulójára. Szerk. Hermann Róbert és Benkő Levente. Barót–Sepsiszentgyörgy, 2014, 221–269.
5. Kedves Gyula: A szabadságharc huszárai. Hadimúzeum Alapítvány, Budapest, 1992.
6. *Kolozsvári Híradó* (Szerk. Ocsvai Ferenc), Kolozsvár, 1848.
7. *Kossuth Hírlapja* (Szerk. Bajza József), Pest, 1848.
8. Lehoczky Tivadar: Szabadságharcunk történetéhez. Pünkösti Gergely volt honvédőrnagy emlékiratából. *Hazánk* (Szerk. Abafi Lajos), X (1888). 161–169.
9. Mészáros Lázár emlékiratai. Az eredeti kéziratokból közrebocsájta: Szokoly Viktor. Pest, 1867.
10. Treuenfest, Gustav Ritter Amon von: Geschichte des k. k. 11. Huszaren-Regimentes Herzog Alexander v. Württemberg 1762 bis 1850 Székler Grenz-Huszaren. Wien, 1878.
11. Treuenfest, Gustav Ritter Amon von: Geschichte des k. k. Infanterie Regimentes Nr. 50. Friedrich Wilhelm Ludwig Grossherzog von Baden. 1762 bis 1850 zweites Siebenbürger Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr. 17. Wien, 1882.
12. Treuenfest, Gustav Ritter Amon von: Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes Nr. 46. Feldzeugmeister Géza Frh. Fejérváry de Komlós-Keresztes 1762 bis 1850 erstes Siebenbürger Romanen-Grenz-Regiment Nr. 16. Wien, 1890.
13. Urbán Aladár: A székely katonaság segítségül hívása 1848 májusában. *Hadtörténelmi Közlemények*, 27 (1980/3). 405–420.
14. Wellenreiter, Julius: Geschichte des k. und k. Infanterieregiments Karl I., König von Rumänien Nr. 6. 1851–1907. Budapest, 1908.
15. Wittinghausen, Heinrich Filek von und Szatmárvár; Geschichte des k. und k. Infanterie-Regiments No. 5., von seiner Errichtung bis zur Ernennung des Theodor Braumüller von Tannbruck zum Oberst-Inhaber des Regiments 1851–1889. Wien, 1890.

²⁸ MNL OL H 75. 1848:9543. Budapest, 1848. november 12.

²⁹ Csikány – Demeter – Egyed – Kedves – Urbán: Székely határőrök. i. m. 253–258.